

دیوان اشعار فارسی و عربی

دکتر سید امیر محمود انوار

استاد دربار عرفان و انشاه تهران و آزاد اسلامی

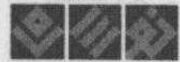
بامقدمه: دکتر علی محمد رودنی

استاد انشاه تهران

میراثنامه	:	انوار سید امیر محمود، ۱۳۲۲ - ۱۳۹۱.
عنوان و نام پدیدآور	:	دیوان اشعار فارسی و عربی / سید امیر محمود انوار ۱ با مقدمه علی محمد مؤذنی.
مشخصات نشر	:	تهران: خوشبین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	:	۳۲۲ ص.
شابک	:	978-964-7194-08-2
وضعیت فهرست نویسی	:	فبا
موضوع	:	شعر فارسی - قرن ۱۴
موضوع	:	Persian poetry - 20th century
شماره افزوده	:	مؤذنی، علی محمد، ۱۳۲۵ - مقدمه نویسنده
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۶ / ۷۴۷۴۹ / PIRV۹۶۷
رده بندی دیویی	:	۸۵۱ / ۶۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۹۴۳۰۸۹

انتشارات خوشبین

بنیاد نشر آثار دکتر سید امیر محمود انوار

دیوان اشعار فارسی و عربی / سید امیر محمد انوار استاد ادب و عرفان دانشگاه تهران و آئین اسلامی

با مقدمه دکتر علی محمد مؤذنی

استاد دانشگاه تهران

به اهتمام: پوراندخت هژبر کلالی، مهندس سید امیر حسین انوار

دکتر سید امیر علی انوار

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

ناشر: انتشارات خوشبین

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۱۹۴-۰۸-۲

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

چاپ و صحافی: صاحب کوثر

تایپ و صفحه آرایی: محمد جواد نیای محمدی

کلیه امتیاز و حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به

بنیاد نشر آثار دکتر سید امیر محمود انوار (خانواده آن مرحوم) می باشد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	دیباچه
۷	مقدمه
۸	گفتن شعر سید امیر محمد د انوار با تکیه بر پدیده بینامتنی (دکتر علی محمد مؤذنی)
۴۱	فصل اول - یادنامه
۴۲	دکتر انوار و ادب عربی (استاد سید عبدالله انوار)
۴۴	شادروان دکتر انوار و خدمات شعر آیینی او (دکتر جلال سجّاد)
۴۹	استاد دکتر انوار در آئینه اشعار (دکتر سیدعلی محمد سجّادی)
۵۳	پیوند دل‌ها با روح عرش آشیان انوار عشق (دکتر عباس کی‌منش)
۵۷	دیوان انوار ولوی (دکتر جلال سخنور)
۵۹	به یاد آن یار سفر کرده (دکتر علی محمد مؤذنی)
۷۰	لطیفه دوست داشتنی (دکتر امیر اسماعیل آذر)
۷۴	شکوه نور (دکتر امین مقدسی)
۷۸	بلند اندر حیات و در ممات (دکتر سید بابک فرزانه)

فصل دوم - زندگی نامہ ۸۳

۸۴ زندگی نامہ استاد دکتر سید امیر محمود انوار

فصل سوم - الہی نامہ ۱۱۳

۱۱۴ ترجمہ منظوم سورۃ الفاتحہ

۱۱۹ الہی

۱۲۰ ستایش ذات

۱۲۱ توحید

۱۲۲ نخستین دُر معرفت

۱۲۵ عبادت

۱۲۶ اَحَد

۱۲۸ مہر منیر

۱۲۹ ترجمہ و شرح منظوم ادبی، عرفانی و تفسیری بر اسامی قرآن کریم

۱۴۶ گلپانگ حق

۱۴۹ قشیری

۱۵۰ جبرئیل

فصل چهارم - اشعار پیامبر (ص) و اهل بیت (سلام الله عليهم) ۱۵۱

پیغمبر مصطفی (ص) ۱۵۲

قلم ۱۵۳

حماسه سروری - چکامه رهبری ۱۵۵

نبرد بدر ۱۵۸

نبرد اُحُد ۱۶۲

دری از دریای گفتار ۱۷۱

شرح خطبه چهارم از نهج البلاغه ۱۷۲

قصیده فاطمیه (س) ۱۷۶

یا حسن (ع) ۱۷۸

میکده عشق ۱۷۹

ساقی ساغر دوش ۱۸۰

یا حسین (ع) ۱۸۲

سلطان عشق ۱۸۴

محرّماتو یا و صلای عشق و وفا ۱۸۸

منظومه زینبیه ۱۹۰

شرح منظوم بر خطبه حضرت زینب (س) در مجلس یزید ۱۹۲

شرح منظوم بر خطبه مولی العارفین و سید السّاجدین حضرت امام زین العابدین (ع) در مجلس

یزید لعین ۲۰۱

۲۱۲	قصیده صادقیه
۲۱۴	بحوی نور محمد ز درگه رضوی
۲۱۶	مرغ جان
۲۱۷	امام زمان (عج)
۲۱۸	انتظار

فصل پنجم - اشعار، معارضات و تصانیف

۲۲۰	ساقی
۲۲۱	عندلیب گلشن قدس
۲۲۲	ساقی جان‌ها
۲۲۳	زهر و منزل عشق
۲۲۴	آشنای راز
۲۲۸	فردوسی
۲۳۳	شمس تبریزی در آینه مثنوی
۲۵۲	شیخ اشراق
۲۵۳	سحر حلال سعدی
۲۵۵	رند عالم‌سوز
۲۵۷	نادره‌پرداز سخن‌پروری
۲۶۶	نوای عشق

۲۷۳.....	پیامبری و رهبری
۲۷۷.....	طرب (شرح بانیة کمیت)
۲۷۹.....	ترجمه و شرح منظوم بر قصیده سنیة ابو عبادة بحتری
۲۹۴.....	شرح منظوم بر اشعار محیی الدین بن عربی
۲۹۷.....	طیب دل
۲۹۹.....	ترجمه و شرح . موم بر چهل گناه زبان

فصل ششم - اشعار عرفانی ۳۰۵

۳۰۶.....	انوار مهر یار و باده عشق نگار
۳۰۷.....	ناز و لطف و خوبی
۳۰۸.....	روح
۳۱۰.....	هو الرقیق الاعلی
۳۱۱.....	ساقی وجود
۳۱۲.....	فراقیه مکّیه
۳۱۳.....	قصیده الهیة مکّیه عشقیة
۳۱۸.....	بقیعا خدا حافظی می کنم من
۳۱۹.....	ماه رحمت

فصل ہفتم - اشعار وطنی و دفاع مقدس..... ۳۲۱

- ۳۲۲ وحدت ایران و مجد اسلام
- ۳۲۴ اتحاد، ایثار، مقاومت
- ۳۲۷ به یاد سرداران شهید جنگ تحمیلی
- ۳۲۹ شکر و سپاس

فصل ہشتم - مرثیہ، اشعار و مناسبت..... ۳۳۳

- ۳۳۴ آری آری
- ۳۳۵ ایجاد اثر
- ۳۳۶ استاد
- ۳۳۸ فروغ ہدی (بزرگداشت عارف ارجمند ابوالفضل رشید الدین بیدی)
- ۳۴۰ عشق الہی (در رثای استاد حکیم محیی الدین مہدی الہی قمی)
- ۳۴۲ بہ عشق ناب الہی (در رثای استاد حکیم محیی الدین مہدی الہی شہرستان)
- ۳۴۴ نور مهر آفرینش (در رثای استاد عبدالحمید بدیع الزمانی کردستانی)
- ۳۴۵ ساقی عشق (در رثای علامہ سید محمد حسین طباطبائی)
- ۳۴۹ در میان پردہ خون عشق را گلزارها (در رثای عارف شہید استاد مرتضی مطہری)
- ۳۵۱ بلبل بستان عشق (در سوگ استاد دکتر عباس زریاب خوئی)
- ۳۵۳ درج علم (در رثای دکتر علی محمد حق شناس)

- ۳۵۴..... خزانیه (در سوگ استاد دکتر سادات ناصری)
- ۳۵۶... حاکم علم و ادب (بزرگداشت استاد دانشمند جناب آقای دکتر اسماعیل حاکمی والا)
- ۳۵۷..... رندان باده نوش (بزرگداشت استاد دانشمند جناب آقای دکتر اسماعیل حاکمی والا)
- ۳۵۸..... ساقی نامه (در سوگ استاد دکتر بحر العلومی)
- ۳۶۱..... درهای حکمت (در رثای دکتر سید علی موسوی بهبهانی)
- ۳۶۲..... لسان جاودان (در رثای دکتر حسین لسان)
- ۳۶۴..... پتنای عشق (بزرگداشت استاد دکتر سید حسن عابدی)
- ۳۶۶ ترک عالم سوز (در رثای شاعر اهل بیت و مفسر قرآن حاج سید محمد حسین انوار)
- ۳۶۷.. در فراق یار (در رثای عارف و شاعر اهل بیت و مفسر قرآن حاج سید محمد حسین انوار)
- ۳۶۸... خرم جان (در سوگ دانشمند ارجمنده و ترقدان عالیقدر دکتر سید یدالله هزیر کلالی)
- ۳۶۹..... علامه والا گهر (بزرگداشت استاد سید عبدالله انوار)
- ۳۷۲..... أنواریه (بزرگداشت استاد سید عبدالله أنوار)
- ۳۷۴..... حدیث عشق علی (در سوگ استاد دکتر میرجلال الدین محدث ارمی)
- ۳۷۶..... حبیب قلب (در سوگ دکتر حبیب الله حقیقت کیش)
- ۳۷۷..... دکتر فرشاد فرنقی (بزرگداشت دکتر فرشاد فرنقی)
- ۳۷۸..... انوار رخ یار در کنگره زلف نگار
- ۳۸۰..... از عراقی داستان گویند با مهر و صفا
- ۳۸۲..... شهر یارا
- ۳۸۳..... جشن نوروز
- ۳۸۴..... باز آمد سال نو با عید نوروز عزیز

۳۸۵	ادب و حکمت و عرفان
۳۸۷	گلزار انوار و گندم نامه بی خار
۳۹۲	بستان گل و ریحان
۳۹۴	میر مہمند

فصل نہم - اشار عربی ۳۹۵

۳۹۶	الاستاذ فؤاد زیدالزین
۳۹۸	حاکم الشعر و الأدب
۳۹۹	کارون
۴۰۰	کویتہ
۴۰۲	دمشق
۴۰۳	رثائیہ دکتر محمد حسین مشایخ فریدنی
۴۰۴	فیروز آبادی
۴۰۶	الدَّرَّةُ الْأَنْوَارِيَّةُ فِي مُعَارَضَةِ الْبُرْدَةِ الْبُوصَيْرِيَّةِ إِلَى الْحَضْرَةِ النَّبَوِيَّةِ وَالذَّرَرِ الْغَارِيَّةِ
۴۰۸	خوزستان
۴۱۰	فراقیہ
۴۱۱	الدَّرَّةُ الْأَنْوَارِيَّةُ فِي مُعَارَضَةِ الْبُرْدَةِ الْكَعْبِيَّةِ إِلَى الْحَضْرَةِ النَّبَوِيَّةِ وَالذَّرَرَةِ الْعَلَوِيَّةِ
۴۱۴	خمر العشق الالہی

گفتمان شعر سید امیر محمود انوار با تکیه بر پدیده

بینامتنی (دکتر علی محمد مؤذنی)^۱

چکیده

سید امیر محمود انوار از شاعران معاصر ذواللسانین فارسی و عربی ایران است. ذهن وقاد و اشتیاق فراوان و به شعر و ادب باعث شد که از اوان کودکی آثار برجسته فارسی و عربی را به خوبی فرا گیرد و حافظ قوی خود بسپارد. اشعار مشهور عربی و فارسی و ترجمه و تفسیر قرآن مجید و معارف اسلامی به همراه گیری از استادان برجسته به ویژه استاد عبدالله انوار و عبدالحمید بدیع الزمانی کردستانی به جای ذهن و زبان او را در سیطره خود گرفت که در ایام نوجوانی به سرودن اشعار فارسی و عربی روی آورد. ارادت او به خاندان پیامبر (ص) و ائمه اطهار علیهم السلام، مضامین اشعار او را با سوی اشعار آیینی کشاند و از این رو می توان گفتمان دینی و مذهبی را برای اشعارش برگزید. در میان اشعار او، مدح و منقبت امام حسین (ع) و اصحاب و یاران او که با مضامین عرفانی در هم آمیخته بارزتر است.

^۱ استاد دانشگاه تهران.

* این مقاله برای نخستین بار در بیست و هفتمین شماره مجله علمی - پژوهشی «پژوهش دینی» (ویژه یادبود استاد دکتر سید امیر محمود انوار) منتشر شده است

کلیدواژه ها: سید امیر محمود انوار، اشعار آیینی، برده بوصیری، کعب بن زهیر، امام حسین (ع)، امام سجاد (ع)، استقبال، معارضه.

مقدمه

سید امیر محمود انوار (۱۳۲۴-۱۳۹۱ش) فرزند سید محمدحسین انوار شیرازی و از نوادگان سلامه محاث آقا سید نعمت الله جزایری (۱۰۵۰-۱۱۱۲ق) است. لقب انوار برگرفته از «انوارالنهانی» است که یکی از آثار سید نعمت الله جزایری است.

شادروان سید امیر محمود انوار در ۱۳۲۴ شمسی در خاندان نامدار و فرهیخته انوار در تهران چشم به جهان گشود و از اهلان کردگی تحت تعلیم پدرش - سید محمدحسین انوار - که خود از مترجمان قرآن کریم و شاعر شایسته گفتاری بود قرار گرفت. از سوی دیگر در دامان مادری هنرمند و خوشنویس - سیده شریف السادات انوار درس ادب و فرهنگ و اخلاق را به خوبی فرا گرفت.

قریحه و استعداد فطری و حافظه قوی او باعث شد که تا ده سالگی بیشتر مقدمات ادب و اشعار شاعران برجسته فارسی و عربی و برخی سور و آیات قرآنی را به صورت شفاهی که سنت خانوادگی او بود به خوبی حفظ کند. علاقه و بروز استعدادهای نهفته و کنجکاوی او، وی را به حضور در مجالس ادبی و فرهنگی و عرفانی کشاند و از محضر

استادان و ادیبان بنام بهره‌های فراوانی برد که در تکوین شخصیت علمی و ادبی او تا پایان عمر بسیار مؤثر افتاد.

علوم نقلی و عقلی به ویژه حکمت و عرفان و تفسیر را از محضر استاد عبدالله انوار و حکیم محیی الدین مهدی الهی قمشه‌ای با اشتیاق فراوان و به مداومت آموخت و در ادب عرب با پیوستن به کلاس استاد عبدالحمید بدیع‌الزمانی کردستانی ذوق و حافظه سرشار خود را به منصبه نلهم رسانید و مورد تمجید و تقدیر استاد واقع شد. وی هر چند دروس رسمی را در دانشگاه نزد سایر اساتدان معروف آموخت اما رشد شخصیت ادبی، عرفانی و عربی خویش را در گرو بهره‌های فراوانی دانست که از دو استاد یاد شده کسب کرده بود.

وی علاوه بر داشتن برخی از امور اجرایی در دانشگاه تهران، منجمله سردبیری مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی به مدت سی سال و سبب تألفات ارزنده‌ای است: کتاب‌های ایوان مدائن از دیدگاه بحرری و خاقانی، سعدی و منتجبی، منصبه حافظ، به یاد خوزستان، اشعار حکیم ابوالمعارف از جمله آنهاست و کتاب‌های دیگری تألیف کرده‌اند که در دست چاپ است.

وی قصاید متعددی در توحید و معارف اسلامی و نعت پیامبر(ص) و خاندان او سروده است که مجموعه آن اشعار دیوان او را تشکیل می‌دهد.

تخلّص وی در اشعار بیشتر انوار است و گاهی آن را با امیر و محمود که نام کوچک اوست همراه کرده و صنعت ایهام تناسب ایجاد می‌کند:

امیر کشور دل باش و زاده انوار غلام همت عباس و زاده طاها

(انوار عشق، ۳۶)

گفت محمّد: این قصیده ناب چون نقد ثمین سفت انوار ادب درهای اشعار دری

(انوار عشق، ۳۶)

آری انوار خدای زریان حسین کیمیائیست که دل زان همه زر باید کرد

(همان، ۳۶)

از ویژگی‌های دیگر انوار آن است که عجزین کتب و مقالات و خطبه‌های آغازین را به صورت مسجع فراهم می‌آورد:

مثل: «الدرة الانوارية في معارضة البردة الكعبية الموحدة النبوية و الذروة العلوية»،

«درّه انواری در برابر برده بوصیری»، «سبحان ذی الملك و المکرم»، سبحان ذی الجود

و الجبروت، سبحان من سقى محبّی جماله شراب اللاهوت و علی العارفين كأساً دهاقاً من

خمرالهاهوت»، «انوار مهریار و باده عشق نگار» و...

برای ورود به مسأله اصلی و تحلیل اشعار انوار، تعریف چند اصطلاح ضروری

می‌نماید:

گفتمان (discourse):

- گفتمان شکلی از کاربرد گفت و گوهاست. اما به صورت کلی‌تر بدین معناست که در گفتمان تنها معنای ظاهری مطرح شده در گفت‌وگو نقش ندارد، بلکه شرایط زمانی و مکانی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را به طور پنهان مدنظر قرار می‌دهد. (میرفخرایی، ۷).

«گفتمان سطح اول، توطئه و تعامل مباشران گفت‌وگو در بافتی اجتماعی و فرهنگی است و یا گفتمان، عمل گفت‌وگو را کنش، در مقابل محصول گفته که بازنمای ساخت صوری گفتمان می‌باشد.» (یارمحمدی، ۱).

«گفتمان مجموعه‌ای از تولیدات فکری با هدف رساندن آن به خواننده است که از طریق متون نوشتاری، شنیداری و دیداری بیان می‌شود و این افکار، دیدگاه کلی و جزئی از مسأله‌ای را به ما می‌دهد. بنابراین گفتمان عملیاتی است ارتباطی که بین فرستنده متن (فاعل نویسا) و گیرنده پیام متن (فاعل خوانا) جریان می‌یابد و شکل می‌گیرد.» (نصیحت، ۴۸).

و نیز در تعریف گفتمان آمده است: «اصطلاح قابل ارتجاع در زبان‌شناسی است اغلب به معنی توالی‌های زبانی فراتر از جمله در گفتار و نوشتار است. جنبه ممیز گفتمان در عین حال آن است که بر پویایی ارتباطی زبان تأکید می‌ورزد. به این معنی تحلیل

گفتمان یعنی بررسی تمام مؤلفه‌هایی که بخشی از کنش ارتباطی را تشکیل می‌دهند.»
(داد، سیما، ۲۰۸)

با توجه به گفتمان کاوی کمتر به تقسیم‌بندی گفتمان و انواع آن پرداخته شده است. اما با توجه به اینکه گفتمان را مجموعه‌ای از عبارت‌های وابسته به یک نظام معین می‌دانند، می‌توان گفتمان را در ۹ مقوله تقسیم کرد و بر حسب پیچیدگی، عمق و دایره شمولیت به ترتیب زیر آورد:

- ۱- گفتمان دینی، ۲- گفتمان فلسفی، ۳- گفتمان اخلاقی، ۴- گفتمان قانونی، ۵- گفتمان تاریخی، ۶- گفتمان سیاسی، ۷- گفتمان تبلیغاتی - اطلاعاتی، ۸- گفتمان علمی - منطقی، ۹- گفتمان ادبی و هنری.

گفتمان ادبی - هنری را می‌توان این گونه تعریف کرد: «گفتمانی است که آثار ادبی و هنری را به منظور بیان زیبایی‌ها، تصویرگری‌ها و روایات آن و قدرت تأثیرگذاری برگزیده (خواننده) و برانگیختن احساس وی و میزان ابداع و نوآوری آن‌ها از جانب ادیب و هنرمند تحلیل می‌کند. گفتمانی است که بین ذات ادب و وسوسه آن، بین نگرش ادیب و هنرمند و واقعیتی که آن را به تصویر می‌کشد، ارتباط برقرار می‌کند. زیرا حقیقت در گفتمان ادبی در زیبایی، یعنی سطح وجدانی و احساس نهفته است.» (نصیحیت، ۲۹).